

Wat maakt een taal moeilijk?

30 juni 2022 STERRE LEUFKENS

Een nieuwe taal leren is niet eenvoudig. Dat geldt voor volwassen leeders die een tweede taal leren, maar ook voor kinderen die hun eerste taal (of talen) leren. Dit artikel gaat in op de vraag welke aspecten een taal nu precies moeilijk maken.

Nieuwe woorden stampen, grammatica-oefeningen, betogen schrijven, teksten lezen: het leren van een taal is veel werk en gaat niet vanzelf. Dat geldt voor het leren van een tweede taal, maar het kan ook knap lastig zijn om je eerste taal goed te spreken en te schrijven. En het geldt voor het Nederlands, maar net zo goed voor andere talen. Zijn er talen die moeilijker zijn dan andere? Wat maakt het moeilijker (of juist makkelijker) om een bepaalde taal te leren?

Verschil

Bij het leren van een tweede taal geldt grofweg dat dat moeilijker is naarmate die taal meer verschilt van je eerste taal (Kuiken 2015). Om die reden is het voor een Nederlander lastiger om Thais te leren dan Frans, terwijl het voor een Thai weer makkelijker is om Laotiaans te leren dan Nederlands.

Toch is het niet helemaal waar dat een taalverschil het altijd moeilijker maakt om een tweede taal te leren. Zo ontdekten onderzoekers dat tweedetaalleeders van het Duits fouten maakten in de plaatsing van het werkwoord in de zin, terwijl dat in hun eerste taal, het Zweeds, precies hetzelfde werkte (Håkansson, Pienemann & Sayehli 2002). Een overeenkomst maakt een tweede taal dus niet per definitie makkelijker. Het lijkt er eerder op dat leeders verwachtingen hebben over wat ze wel en niet mee kunnen nemen uit hun eerste taal, en op basis daarvan hun moedertaalkennis toepassen - al dan niet terecht.

Het kan heel nuttig zijn om met taalleeders eens expliciet de nieuwe taal te vergelijken met talen die ze al beheersen. Welke overeenkomsten zijn er? Als je bijvoorbeeld ontdekt dat je in je eerste én in je tweede taal onderwerp en persoonsvorm moet omdraaien in een vraagzin, dan weet je dat je die kennis rustig kunt meenemen - dat scheelt weer! Daarnaast laat onderzoek zien dat ook bewustzijn van taalverschillen handig kan zijn. Scholieren die verschillen tussen vraagzinnen in hun eerste taal (Frans) en hun tweede taal (Engels) het best konden benoemen, presteerden beter bij Engelse oefeningen (Ammar et al. 2010). Dit kan een leuke oefening zijn met scholieren: laat ze eens de overeenkomsten en verschillen tussen talen in kaart brengen, bijvoorbeeld op het gebied van vraagzinnen, woordvolgorde, hoeveelheid klinkers, mogelijke medeklinkercombinaties, werkwoordsvervoeging, en ga zo maar door.

Rijtjes

Een tweede factor die de moeilijkheidsgraad van talen bepaalt, is hoeveel verbuigingen en vervoegingen de taal kent. Iedereen herinnert zich het rijtjes stampen bij Duits, en mensen die Latijn of Grieks hebben geleerd, weten dat het 'erger' kan. Er zijn zelfs talen met meer dan tien naamvallen, zoals het Fins (en kijk maar op [deze kaart](#), Iggesen 2013).

Zulke rijtjes van uitgangen, voorvoegsels, en dergelijke zijn een ramp voor volwassen tweedetaalleerders. Het kost hun veel tijd en moeite om de vormen te onthouden, en zelfs wie de rijtjes uit haar hoofd kent, past ze niet vanzelfsprekend goed toe in een gesprek. Kinderen daarentegen hebben weinig moeite met verbuigingen en vervoegingen. In de taalkundige literatuur worden kinderen wel eens 'vervoegmachines' genoemd, omdat ze schijnbaar vanzelf in relatief korte tijd al die uitgangen oppikken en zelf gaan toepassen. Voor een volwassene is het dus een hele klus om de Finse naamvalsuitgangen goed te gebruiken, terwijl dat voor Finse kinderen - relatief - een eitje is.

Overigens zijn niet alle verbuigingen en vervoegingen even moeilijk. Hoe duidelijker de regel, en hoe minder uitzonderingen, hoe beter het gaat. Zo toonde taalwetenschapster Anne Baker al in de jaren '80 aan dat kinderen eerder het woordgeslacht en de bijbehorende rijtjes van het Duits leren (der, den, die, einer, eines - etc.) dan die van het Nederlands, terwijl dat er toch veel minder zijn. Haar verklaring is dat de verbuigingsregels in het Duits makkelijker zijn, en veel consequenter zijn doorgevoerd (Mills 1985). Als een woord bijvoorbeeld vrouwelijk is, kun je dat aan allerlei omringende woorden zien. Dat helpt kinderen om het systeem nog sneller te doorzien.

Betekenisloos

Toch hebben ook kinderen hun problemen met taalverwerving. Wat voor jong en oud heel lastig te leren blijkt, zijn woorden en regels die geen betekenisverschil maken. Je kunt hierbij denken aan het verschil tussen 'de' en 'het': bij vrijwel ieder zelfstandig naamwoord is maar één van de twee juist, maar welke dat is maakt voor de betekenis van dat woord niks uit. Het is puur een grammaticale eigenschap. Een ander voorbeeld is het woordje 'er'. Ook dat heeft in een zin als 'Ik heb er zin in' alleen een grammaticale functie. 'Ik heb zin in' is geen goede zin, maar er is geen betekenis verdwenen. Idem dito met 'het' in een zin als 'Ik heb het warm'.

Zowel voor volwassenen als voor kinderen zijn zulke 'betekenisloze' elementen erg moeilijk te leren. Nederlandstalige kinderen doen er bijvoorbeeld relatief lang over om te leren wanneer je 'de' en wanneer je 'het' moet gebruiken (Blom et al. 2008). En als je aan volwassen NT2-leerders vraagt wat ze het moeilijkst vinden, vertellen ze je steevast dat het kiezen tussen 'de' en 'het' een probleem blijft, ook al is hun Nederlands nog zo goed. Ook 'er' is een uitdaging, zelfs voor de meest gevorderde NT2'ers. Kijk maar naar dit filmpje, waarin Máxima 'er' weglaat.

Schoolregels

Als je scholieren vraagt wat ze moeilijk vinden bij de taalvakken, zullen ze waarschijnlijk niet zeggen 'betekenisloze elementen'. Ze noemen eerder zoiets als spelling. Het is inderdaad in veel talen lastig om goed te spellen, omdat klanken en letters niet altijd één-op-één met elkaar corresponderen (het woord 'element' kent bijvoorbeeld drie keer de letter e, maar die verwijst steeds naar een andere klank). En dat gaat dan nog om een alfabet - het Chinese schrift is berucht om zijn moeilijkheid, omdat je als leerder duizenden karakters uit je hoofd moet leren.

Ook in dit opzicht kun je dus zeggen dat de ene taal - of beter gezegd: het ene schrift - moeilijker is dan het andere. Toch is deze moeilijkheidsfactor anders dan de bovenstaande, omdat het hier gaat om vaardigheden die je op school aanleert, ook als het je eerste taal betreft. Het is bewuste kennis, en dat betekent dat de hoeveelheid, duur en kwaliteit van het onderwijs hier een grotere rol speelt dan taal- en schriftverschillen. En dan zijn er ook nog talen die überhaupt niet geschreven worden - daarvoor is spelling sowieso niet relevant.

Einduitslag

De hamvraag is natuurlijk wat dit nu betekent voor de talen op de wereld: welke is het moeilijkst, en welke het makkelijkst van allemaal? Het hangt er maar net van af waar je naar kijkt. Wat betreft rijtjes scoort het Fins bijvoorbeeld hoog op moeilijkheid, en inderdaad is dat een taal die door tweedetaalleerders als erg moeilijk wordt ervaren. Maar zoals gezegd hebben Finse kinderen er geen moeite mee. Het Nederlands lijkt wat dit aspect betreft een makkie (Kuiken 2015): het heeft geen naamvalsuitgangen meer, en de werkwoordsvervoeging is ook simpel. Er zijn dus maar weinig rijtjes te stampen, maar de uitgangen die er zijn, zijn nogal ondoorzichtig - je krijgt als leerder bijvoorbeeld maar weinig informatie over of een zelfstandig naamwoord het lidwoord 'de' of 'het' moet krijgen en op de weinige regels die er zijn, zijn er ook weer uitzonderingen. Dat is dus weer een complicerende factor.

Ook op het gebied van betekenisloze elementen doet het Nederlands het 'slecht': in een vergelijking van 22 zeer diverse talen van over de hele wereld, bleek het Nederlands de meeste van dit soort elementen te bezitten (Leufkens 2015). Nu is 22 niet veel op een totaal aantal talen van pak 'm beet 7000, dus het zou goed kunnen dat ergens op de wereld een taal is met nóg meer betekenisloosheid. Maar duidelijk is wel dat dit voor jong en oud een lastige kant van het Nederlands is.

Referenties

Ammar, Ahlem, Patsy Lightbown & Nina Spada (2010). Awareness of L1/L2 differences: Does it matter? *Language Awareness*, 19(2), 129-146. <https://doi.org/10.1080/09658411003746612>

Blom, E., Polišenská, D., & Weerman, F. (2008). Articles, adjectives and age of onset: The acquisition of Dutch grammatical gender. *Second Language Research*, 24(3), 297-331. <https://doi.org/10.1177/0267658308090183>

Håkansson, G., Pienemann, M., & Sayehli, S. (2002). Transfer and typological proximity in the context of second language processing. *Second Language Research*, 18(3), 250-273. <https://doi.org/10.1191/0267658302sr206oa>

Iggesen, Oliver A. (2013). Number of Cases. In: Dryer, Matthew S. & Haspelmath, Martin (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (Online beschikbaar op <http://wals.info/chapter/49>, bekeken op 26 augustus 2021).

Kuiken, F. (2017). Nederlands leren: makkelijk of moeilijk? *Les*, 35(204), 22-25. https://www.tijdschriftles.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/LE-35-204-10/Nederlands-leren-makkelijkof-moeilijk.

Leufkens, S. (2015). *Transparency in language. A typological study* (PhD dissertatie, Universiteit van Amsterdam). Utrecht: LOT.

Mills, A. E. (1985). The acquisition of German. In: Slobin, D. (ed.), *The cross-linguistic study of language acquisition*, 141-254. Hillsdale (NJ): Erlbaum.

Auteurs:

Sterre Leufkens

Sterre Leufkens werkt als onderzoekster en docente bij de sectie Nederlandse Taalkunde van de Universiteit Utrecht. In haar onderzoek vergelijkt ze talen op hun transparantie, complexiteit en leerbaarheid. Als projectleidster van de webapp 'Moedertaal in NT2' maakt ze kennis over veelgebruikte talen in Nederland toegankelijk voor docenten Nederlands als tweede taal. Foto: Carlo ter Ellen.